

Perspektívy výskumu metafory

ROMAN MIKULÁŠ

Toto číslo obsahuje prvý výber štúdií (druhý bude nasledovať v roku 2019), ktoré sa zrodili v kontexte medzinárodnej konferencie „Problémové aspekty výskumu metafory v interdisciplinárnej a transdisciplinárnej perspektíve“, organizovanej Ústavom svetovej literatúry SAV a Fakultou stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre. Podujatie sa konalo v rámci projektu VEGA 2/0063/16 „Hyperlexikón literárnovedných pojmov a kategórií II“, za spoluúčasti Rakúskeho kultúrneho fóra a Balassiho inštitútu, v Bratislave v dňoch 30. – 31. mája 2018.

Výskum metafory má dlhú a rôznorodú tradíciu a často je v súčasnosti sprevádzaný preskupovaním rozličných prúdov, viacnásobným prelínaním zlomových čiar, čo primárne vyplýva z jeho ukotvenosti vo viacerých disciplínach a širších vedných diskurzoch. Ak sa dnes na vedeckej úrovni hovorí o metafore, deje sa to nutne za predpokladu interdisciplinárnych presahov a zohľadnenia inštitucionálnych výskumných špecifik a vlastnej dynamiky systému vedy.

Štúdie a materiály tohto tematického čísla zachytávajú paradigmy výskumu metafory a kriticky reflektujú i sprístupňujú ich zástoj v aktuálnom vednom diskurze. Pre plnohodnotnú vedeckú diskusiu o metafore je dôležité zviditeľňovať paradigmy výskumu metafory zastúpené v jednotlivých oblastiach, ako aj to, akú úlohu v tej-ktorej disciplíne zohrávajú a akú majú relevantnosť pre riešenie špecifických výskumných otázok. Parciálne sa v štúdiách vynára i otázka, akým spôsobom ovplyvnila recepcia príslušnej teórie metafory konkrétnu disciplínu a ako podmienila jej sebareflexiu. Ďalším podstatným aspektom, s ktorým sa autorky a autori štúdií konfrontujú, je uvažovanie o metafore a jej možnom vymedzovaní sa voči symbolu na jednej strane a alegórii či mýtu na strane druhej. Naďalej zostáva aktuálna aj otázka vzťahu metafory a metonymie.

Nielen v literárnovednom výskume metafory sa presadilo presvedčenie, že metafora je jednou zo základných stavebných zložiek našej reality, resp. princípom jej konštrukcie a zároveň aj podstatným prvkom poetiky. Môžeme sa však pýtať, ako určuje metafora estetickú hodnotu umeleckého diela. Literárnovedné záujmy sa tu do veľkej miery prelínajú s lingvistickými. Styčné body predstavuje napríklad výskum metaforiky emócií, kde lingvistika ponúka celú paletu podnetov prostredníctvom aplikácie konceptuálnej teórie metafory. Rovnako silné impulzy však ponúka aj Weinrichova teória obrazových polí alebo Blumenbergova metaforológia s jej absolútnymi meta-

forami, nehovoriac o ďalších inšpiráciách spojených s menami Donald Davidson, Jacques Derrida či Paul de Man. Keď vieme, že metafora je predpokladom a súčasne produktom ľudského myslenia a dorozumievania, je zrejmé, že pri uvažovaní o metafore nemožno mať na zreteli iba partikulárne otázky jednej disciplíny. V tejto súvislosti sa vynára problematika kognitívnych štruktúr a ich zviditeľňovania v podobe metafor, resp. metaforických konceptov.

Predkladané číslo otvára séria štyroch literárnovedných príspevkov, ktoré reflektujú postavenie metafor v modernej slovenskej, resp. anglo-americkej poézii, spôsoby interpretácie metafor a podiel emocionálnosti na porozumení metafore alebo konštrukcia skutočnosti a štrukturácia emocionálneho sveta prostredníctvom metafor. Na tieto štúdie nadväzujú tri príspevky uvažujúce o metafore a jej vplyve na chápanie jazyka, komunikácie, vedy či filozofie. Ďalšie tri štúdie sa tematicky pohybujú v oblasti intermediality, približujú sa k podstatným otázkam umeleckej ilustrácie, vizuálnej narácie v obrazových knihách i konkrétnej materiálnosti knižného umenia v kombinácii s rôznymi kontextami metaforickosti. Tematický blok uzatvárajú dva príspevky, v ktorých sa na metaforu nazerá z pohľadu konkrétnej disciplíny. Lingvisticky fundovaná štúdia odkazuje o. i. na notoricky známy a v interdisciplinárnom priestore pretrvávajúci problém s jasným rozlišovaním metafor a metonymie a ponúka riešenie. Blok štúdií uzatvára sondovanie metafor ako nomadických konceptov a zároveň ako mimoriadne užitočných nástrojov komunikácie, primárne v muzikologickej terminológii, pričom osvetľuje hlavne vplyv metaforického myslenia na analýzu hudby. Rubrika „Materiály“ napokon prináša článok, ktorý podáva prehľad o problematike vzťahu medzi mýtom a metaforou, pričom do istej miery systematizuje a teoreticky osvetľuje tento vzťah.